

DUMITRU STĂNILOAE (n. 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, jud. Brașov; † 4 octombrie 1993, fiind înmormântat la mănăstirea Cernica). A urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți (1922-1927), unde a obținut și doctoratul cu teza *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, publicată în 1929 la Cernăuți. A efectuat studii de specializare pentru *Dogmatică* și *Istorie bisericească* la Facultățile de Teologie din Atena (1927-1928), München și Berlin (1928-1929), după care efectuează călătorii de studii și documentare la Paris și Belgrad. A fost profesor suplinitor (1929), provizoriu (1932) și definitiv (1935) la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, unde a predat Dogmatica, Apologetica, Teologia Pastorală și Limba Greacă. A fost hirotonit diacon (1931), apoi preot (1932). În perioada ian. 1934-mai 1945, s-a îngrijit, în calitate de redactor responsabil, de publicarea ziarului *Telegraful Român*. Concomitent, a îndeplinit funcția de rector al Academiei Teologice „Andreiene” (1936-1946). La cererea autorităților comuniste a fost transferat la Facultatea de Teologie din București (1 ian. 1947), urmându-l la catedra de *Teologie ascetică și mistică* pe Nichifor Crainic, iar din anul 1949 a devenit profesor titular de *Teologie dogmatică și simbolică*. A fost arestat în data de 4 septembrie 1958; închis la Jilava și Aiud până în ianuarie 1963, când este reintegrat la catedră până la pensionare, în anul 1973, în anii următori a fost profesor consultant pentru doctoranzi. A susținut importante conferințe teologice în Atena, Tesalonic, Paris, Strasbourg, Bonn, Heidelberg, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, SUA etc. *Doctor Honoris Causa* al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Tesalonic (1976), Belgrad (1982), Atena (1991), al Institutului Teologic „Saint Serge” din Paris (1981), al Universității din București (1992). Membru corespondent (1990), apoi titular (1992) al Academiei Române.

SCRIERI: *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama* (1938); *Ortodoxie și românism* (1939); *Poziția Domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie* (1942); *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (1943); *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român* (1973); *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. 1-3 (1978); Για Ένα Ορθόδοξο Οικουμενισμό, Ευχαριστία, Πίστη, Εκκλησία (Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credință, Biserică – Atena, 1976); *Dieu est Amour* (Geneva, 1980); *Theology and the Church* (New York, 1980); Προσευχή, Ελευθερία, Αγιότητα (Rugăciune, libertate, sfințenie – Atena, 1980); *Prière de Jésus et expérience du Saint Esprit* (Paris, 1981); *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă [Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe]* (1981); *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 1-3 (trad.: germană – Zürich-Köln-Düsseldorf, 1985/1990/1995); *Le génie de l'Orthodoxie* (Paris, 1985); *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă* (1986); *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (1987); *Studii de Teologie dogmatică* (1990); *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* (1991); *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului* (1993); *Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea* (1993); numeroase studii și articole în reviste românești și străine.

TRADUCERI: Hristu Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene* (1930); FILOCALIA sfințelor nevoințe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși (vol. 1-4, Sibiu, 1946-1948; vol. 5-12, București, 1976-1991, cu reeditări după 1993); în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*: Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (I, 1982); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri* (2 vol., 1983 și 1990), *Ambigua* (reed. 2006); Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri* (2 vol., 1987 și 1991); Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (4 vol., 1991, 1992, 1994, 2000); Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice* (1993) ș.a.

Preotul profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE

XI

TEOLOGIA DOGMATICĂ ORTODOXĂ

Tom 2

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PRAEFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Ediția a V-a

Editura BASILICA a Patriarhiei Române
București – 2018

CUPRINS

PARTEA A TREIA

PERSOANA LUI IISUS HRISTOS ȘI OPERA LUI MÂNTUITOARE SĂVÂRȘITĂ ÎN UMANITATEA ASUMATĂ DE EL

<i>I. Persoana lui Iisus Hristos</i>	7
A. Învățătura patristică despre prezența și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu în creație și în Vechiul Testament	7
1. Prezența și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu în creație	7
2. "Hristologia transcendentă"	14
3. Prezența și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu în Vechiul Testament	16
B. Chipul evanghelic și istoricitatea lui Iisus Hristos ca . . Dumnezeu și om	21
1. Chipul evanghelic și istoricitatea lui Iisus Hristos	21
2. Iisus Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, ținta noastră finală	31
C. Definirea dogmatică a Persoanei lui Iisus Hristos	35
1. Întruparea, ca unire a firii dumnezeiești și a firii omenești în Ipostasul lui Dumnezeu-Cuvântul sau în Persoana unică a lui Iisus Hristos	35
a. Formula dogmatică. b. Sensul Ipostasului și al firii. c. Enipostazierea firii omenești în Ipostasul preexistent al Cuvântului. d. Deplina actualizare a firii umane în Hristos. e. Realizarea maximală a unirii lui Dumnezeu și a omului în Iisus Hristos. f. Unitatea neconfundată a firilor în Hristos. g. Urmările unirii celor două firi în Hristos, pentru noi.	

2. Implicațiile unirii ipostatice sau consecințele înrupării Cuvântului pentru mântuirea îndreptată întai spre firea omenească a lui Hristos și apoi spre noi	58
--	----

a. Comunicarea însușirilor. b. Chenoza Fiului lui Dumnezeu prin înrupare și Cruce și îndumnezeirea firii Sale omenești. c. Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu. d. Lipsa de păcat a Mântuitorului. e. Lui Hristos I se cuvine o singură închinare, ca lui Dumnezeu.

II. Iisus Hristos privit în lucrarea Lui mântuitoare .. 112

A. Legătura între Persoana lui Iisus Hristos și lucrarea Lui mântuitoare	112
--	-----

B. Cele trei direcții ale lucrării mântuitoare a lui Iisus Hristos și cele trei slujiri mântuitoare ale Lui	116
---	-----

1. Iisus Hristos ca Învățător-Prooroc	119
---	-----

a. Iisus, adevărul și proorocia în Persoană. b. Împlinirea Revelației și a Proorociei în Hristos. c. Puterea Duhului Sfânt în învățătura lui Hristos. d. Iisus Hristos, Învățător etern ca nesfârșit Cuvânt ipostatic

2. Iisus Hristos, Arhiereul și Jertfa supremă	133
---	-----

a. Cele trei direcții ale slujirii arhieresti a lui Hristos. b. Arhieria și jertfa lui Hristos, ca mijloc de restabilire a comuniunii între Dumnezeu și oameni. c. Moartea lui Hristos ca jertfă sfințită și sfințitoare și ca mijloc de biruire a morții.

3. Iisus Hristos ca Împărat	159
Învierea lui Hristos	162

a. Realitatea învierii lui Hristos. b. Legătura lui Hristos cel înviat cu planul istoriei. c. Iradierea pneumatică și eficiența transformatoare a învierii lui Hristos în lume.

Înălțarea la cer și șederea de-a dreapta Tatălui ...	189
--	-----

PARTEA A PATRA

OPERA DE MÂNTUIRE A LUI HRISTOS ÎN DESFĂȘURARE

I. Biserica, trupul tainic al Domnului în Duhul Sfânt	201
---	-----

A. Pogorârea Duhului Sfânt și începutul Bisericii	201
---	-----

B. Constituția teandrică a Bisericii	214
--	-----

1. Hristos și umanitatea unită cu El și în El	214
---	-----

a. Biserica, trupul tainic al lui Hristos. Hristos, capul ei. b. Fundamentul Bisericii - Fiul lui Dumnezeu cel înrupat. c. Biserica, imprimată de jertfa lui Hristos. Relația cu Tatăl. d. Biserica pnevmatizată prin Duhul lui Hristos cel înviat.

2. Întreita slujire a lui Hristos în Biserică, preoția generală personală și preoția slujitoare a Bisericii	236
--	-----

a. Preoția lui Hristos în Biserică. b. Preoția lui Hristos în Biserică prin preoția generală. c. Preoția lui Hristos în Biserică prin preoția slujitoare. d. Cele trei trepte ale preoției. e. Succesiunea harului sau Hristos în continuarea lucrării Sale preoțești prin alți slujitori. f. Rolul preoției slujitoare în menținerea unității Bisericii. g. Precizări ale relației episcopului și preotului cu Hristos. h. Sinodalitatea episcopatului și condiționarea ei de sobornicitatea Bisericii. i. Preoția slujitoare și caracterul văzut al Bisericii.

3. Însușirile Bisericii	263
-------------------------------	-----

a. Unitatea Bisericii. b. Sfințenia Bisericii. c. Sobornicitatea generală a Bisericii. d. Apostolicitatea Bisericii.

II. Însușirea personală a mântuirii în Biserică prin lucrarea Sfântului Duh și conlucrarea omului	311
--	-----

A. Lucrarea Sfântului Duh sau harul dumnezeiesc și colaborarea liberă a omului cu el	311
---	-----

1. Lucrarea Sfântului Duh sau harul dumnezeiesc ..	311
--	-----

a. Lucrarea aceasta a Duhului lui Hristos, absolut necesară pentru mântuire. b. Harul ni se dă gratuit. c. Lucrarea Duhului sau harul lui Hristos nu forțează libertatea omului.

2. Colaborarea liberă a omului cu harul	325
---	-----

3. Darurile ca lucrări ale Duhului, activate prin colaborarea celor ce au primit harurile	329
--	-----

B. Mântuirea omului în Biserică, înțelesurile, etapele și condițiile ei	340
--	-----

1. Înțelesurile mântuirii	340
---------------------------------	-----

2. Etapele sau treptele mântuirii	357
---	-----

Respect pentru oameni și cărți

a. Pregătirea renașterii omului sau a sălășluirii lui Hristos, sau a harului în el. b. Renașterea omului în Hristos, sau sălășluirea lui Hristos în el. c. Progresul omului în viața cea nouă în Hristos.

3. Necesitatea credinței și a faptelor bune
în însușirea mântuirii 375

I

Persoana lui Iisus Hristos

A

**Învățătura patristică despre prezența
și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu în creație
și în Vechiul Testament**

**1. Prezența și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu
în creație**

Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu a fost în lume de la începutul ei pe de o parte prin rațiunile lucrurilor, care sunt chipuri create și susținute de rațiunile Lui eterne, pe de alta, prin persoanele umane care în raționalitatea lor vie sunt chipurile ipostasului Lui Însuși, create cu scopul ca să gândească rațiunile lucrurilor împreună cu Rațiunea divină personală într-un dialog cu Ea.

Rațiunile divine sunt nu numai sensuri ale bogăției infinit de adânci a Logosului dumnezeiesc, ci și raze de viață divină și de putere ce iradiază din oceanul de viață și de putere ipostaziat în Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, ca și în Tatăl și în Duhul Sfânt. Lucrurile, create ca chipuri raționale ale acestor raze ce iradiază în ele, sunt și ele de aceea unități de putere și de viață. Ultimul lor substrat este energia care are în ea un sens sau o complexitate de sensuri și include tendințele unor indefinite interferări producătoare ale atâtor unități legate între ele. Lucrurile sunt chipurile create ale rațiunilor divine plasticizate, chipuri pline de putere și purtate de tendința unor nenumărate referiri între ele. În starea lor plasticizată se reflectă sensul, puterea și viața rațiunilor divine în unitatea lor din Logosul divin.

Dar pe când lucrurile ca plasticizări ale chipurilor rațiunilor divine sunt create prin cuvintele poruncitoare ale Logosului divin, Care dă acestor chipuri plasticizate caracterul unor unități raționale gândite, proprii obiectelor, persoana umană implicând în ea toate persoanele umane e chemată la existență ca un partener creat al Cuvântului lui Dumnezeu cel personal, ca un chip al Lui Însuși, pentru a gândi și ea, în calitate de subiect, rațiunile obiective ale lucrurilor împreună cu Cuvântul dumnezeiesc, subiectul gânditor originar al lor. Persoanele umane sunt puse astfel într-o relație dialogică specială cu persoana Cuvântului și cu persoanele semenilor. Fiecare om e un cuvânt gânditor și în dialog cu Cuvântul personal dumnezeiesc și cu celelalte cuvinte personale umane; fiecare soarbe putere din Cuvântul dumnezeiesc, dar și din puterea lucrurilor, adună rațiunile lor în gândirea sa și puterea lor în viața sa și le comunică altora și primește de la ei comunicarea lor și prin aceasta adâncește legătura sa cu Logosul divin și înțelegerea originii și sensului lor. Creând lucrurile ca chipuri raționale ale rațiunilor Sale pentru persoanele create ca chipuri ale persoanei Sale aflate într-o referire față de Tatăl și de Duhul Sfânt, Cuvântul le-a adresat pe acestea oamenilor ca niște cuvinte raționale plasticizate. Ceea ce este plasticizarea față de rațiunile Logosului, sau față de chipurile acestor rațiuni, aceea este trupul omului față de subiectul uman creat ca chip al Persoanei Logosului. Subiectul uman este invitat la o viață spiritual-materială conștientă în comuniune cu Logosul, e invitat să adune în sine toate rațiunile create plasticizate, pentru ca în felul acesta să aibă un conținut de gândire și de viață comun cu Logosul dumnezeiesc.

Persoanele umane au fost chemate de Logosul divin la comuniunea cu Sine prin lumea lucrurilor create. Sfântul Maxim Mărturisitorul zice în privința aceasta: "Ascunzându-Se pe Sine în mod tainic în rațiuni, Cuvântul Se oferă spre înțelegere, în mod proporțional, prin fiecare din lucru-

rile văzute, ca prin niște litere, întreg și deplin în toate și întreg și nemicșorat, Cel nediferențiat și mereu același în cele diferențiate, Cel simplu și necompus în cele compuse, Cel fără început în cele supuse începutului, Cel nevăzut în cele văzute, Cel nepipăit în cele pipăite... ca din toate acestea să ne adune treptat la Sine pe noi, cei ce urmăm Lui, unificându-ne prin Duhul, și să ne ridice la înțelegerea Lui simplă și eliberată de alipirea la ele, concentrându-ne pentru El în unirea cu El atâta cât S-a diferențiat pe Sine prin coborârea cea pentru noi"¹.

Numai ca persoană Logosul poate fi înțeles ca Unul, ca nevăzut, ca Cel ce ni Se face cunoscut întreg prin orice rațiune plasticizată sau prin orice cuvânt al Său și prin toate la un loc, întrucât nici una nu poate să stea de sine; și numai întrucât noi suntem subiecte înțelegătoare, ni Se poate descoperi prin fiecare din aceste chipuri ale rațiunilor Sale și, prin toate la un loc, pe Sine întreg, ca persoană. Raționalitatea lucrurilor implică o persoană creatoare care le-a gândit și continuă să le gândească. Mai mult, orice raționalitate este o raționalitate interpersonală. În cazul lumii există o primă persoană care le gândește și le creează și altele cărora le sunt adresate spre împreună-gândire. Iar gândirea lor de către noi înseamnă că noi, ca subiecte gânditoare, suntem după chipul Cuvântului, Care le-a gândit și le-a creat pentru un dialog cu noi. Subiectul uman e rațiunea personală gânditoare, creată într-o corespondență cu lucrurile gândite de Logosul dumnezeiesc dinainte de a le crea. Logosul nu creează numai niște obiecte gândite, ci și niște subiecte aduse la existență după chipul Său ca subiect care să le gândească într-un dialog cu El. Punerea noastră în acest raport coincide cu aducerea noastră la existență. Deci se poate spune că însăși această aducere a noastră la existență coincide cu un răspuns al nostru la

1. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, P.G. 91, col. 1285.

chemarea Lui, chiar dacă la început nu ne dăm seama de aceasta, sau chiar dacă nu ne dăm seama niciodată. Noi ne mișcăm spre existență în baza unei chemări a noastre la existență din partea Cuvântului. Venind la existență, venim spre Cuvântul, singurul existent cu adevărat, atrași de El din nimic, dar venim nu ca niște obiecte, ci ca niște subiecte, pentru care atragerea la existență este în același timp o chemare la un dialog etern cu El. Cuvântul Își dă prin aceasta un *alter-ego* creat, sau o mulțime de *alter-ego*-uri. El dă consistență unui subiect, care e un fel de proiecție gândită și creată a Sa.

Dacă noi putem cunoaște și gândi lucrurile, este pentru că ele sunt chipuri create plasticizate ale rațiunilor unei Rațiuni personale supreme. Dacă le putem exprima prin cuvinte, este pentru că sunt cuvinte plasticizate ale Cuvântului adresate nouă, la nivelul nostru. Noi gândim rațional și vorbim, pentru că suntem parteneri ai Persoanei care este Ea Însăși Cuvântul personal și a pus în fața noastră gândirea Sa, sau chipul creat al gândirii Sale plasticizate, la nivelul rațiunii și al putinței noastre create de exprimare, cu o putere creatoare pe care noi nu o avem. Noi ne simțim mânați să adunăm rațiunile lucrurilor în noi și să le exprimăm pentru că prin ele ne realizăm, pentru că ele ne sunt adresate ca mijloace ale dialogului nostru cu Cuvântul lui Dumnezeu și de creștere a noastră în comuniune cu El. Este imposibil de conceput ca această raționalitate exprimabilă a realității să nu aibă un Subiect care a gândit-o și a exprimat-o creând-o și care continuă să o gândească și să o exprime într-o flexionare continuu nouă, pentru subiectele create după chipul Lui. Este imposibil de conceput că ele n-au fost exprimate ca gânduri raționale plasticizate pentru alte persoane create în acest scop. El a dat expresie plasticizată gândurilor Sale la nivelul nostru, ca subiecte create de El după chipul Lui. El le-a creat pentru noi ca noi să realizăm un acord cu El și între noi, gândindu-le și ex-

primându-le, împreună cu El și într-o împreună-gândire a noastră, un acord care înseamnă și o iubire. După concepția noastră, fără originea lumii într-o Persoană supremă, fără înțelegerea ei în scopul acestui dialog și acord al nostru cu ea, toată raționalitatea creației ar fi neînțeleasă, ar fi o frântură de raționalitate fără rost, o raționalitate ce s-ar mișca în întuneric.

Acest dialog și acest acord sunt într-o dezvoltare continuă. Noi înțelegem tot mai deplin lucrurile și scopul urmărit de Persoana divină prin ele; iar Persoana supremă descoperă tot mai mult înțelesurile ascunse în ele și le flexionează combinându-le în noi legături și împrejurări, în colaborare cu noi înșine, prin providență. Aceste împrejurări și combinații constituie tot atâtea revendicări sporite adresate înțelegerii și comportării noastre față de Persoana supremă și întreolaltă, tot atâtea prilejuri pentru manifestarea iubirii noastre față de Ea și între noi, corespunzătoare noilor manifestări ale iubirii Sale față de noi.

Acest dialog și acest acord mereu sporite nu sunt menite să fie un dialog și un acord pur intelectual, ci un dialog și un acord de tot mai deplină iubire, dat fiind că subiectele umane primesc prin lucruri de la Creatorul și Pro-niatorul lor nu numai sensuri, ci și bunuri vitale, materiale și spirituale, iar prin prelucrarea lucrurilor și prin comportarea lor față de Dumnezeu și față de semenii în diferite împrejurări primesc de la semenii lor și de la Dumnezeu și oferă la rândul lor nu numai descifrări de noi sensuri ale lucrurilor, ci acomodarea acelora la trebuințele lor. Așa se înaintează în comuniunea de iubire cu Dumnezeu și cu semenii. Lucrurile nu pot fi folosite și înțelese decât prelucrate și descifrate într-o colaborare comună, impusă de împrejurări, din care nu lipsește lucrarea diriguitoare, gânditoare și cuvântătoare a Cuvântului dumnezeiesc. Aceasta constituie istoria lumii. Toți colaborează astfel la adaptarea lucrurilor și a împrejurărilor la trebuințele lor superioare și

la descifrarea tot mai adâncă și mai nuanțată a sensurilor lor, la îmbogățirea limbajului și prin aceasta la propria lor îmbogățire spirituală. Ei vorbesc despre lucruri și despre împrejurări, despre nevoile lor de ele, despre ajutorul pe care și-l cer și și-l dau, pentru că au nevoie să și le dea și să le primească unii de la alții, fizic și spiritual, într-o comuniune de iubire mereu crescândă, într-o creștere spirituală a tuturor. Întreg acest dialog e practic și intelectual în același timp, promotor de iubire între ei și deschizător al sensurilor lucrurilor și al existenței lor ca daruri ale Persoanei supreme. În toate descifrează niște legi drepte de viață ca niște legi ale lui Dumnezeu, cu care se conformează.

Astfel, într-un fel Cuvântul dumnezeiesc comunică prin creație și prin dezvoltarea ei, condusă de providență, înțeleșuri și norme sau cuvinte mereu noi, dar în alt fel Se comunică pe Sine Însuși cu atenția Sa iubitoare, pentru conducerea ființelor umane spre o tot mai adâncă și nuanțată cunoaștere a Sa și spre o tot mai sporită conformare și comuniune cu Sine.

Dar prin orgoliu oamenii au căzut de la vederea Persoanei creatoare și proniatoare prin lucruri. Ei n-au mai voit să le considere ca chipuri ale rațiunilor Persoanei gânditoare supreme și drept cuvinte ale iubirii Ei. Au început să le considere rațiuni în ele însele, socotind că astfel le pot înțelege și le pot manevra până la capăt într-un mod deplin autonom, devenind ca Dumnezeu. Prin aceasta au ieșit din relația vie cu Cuvântul ca persoană, prin toate lucrurile și împrejurările - chipuri ale rațiunilor și cuvinte ale Lui. Omul s-a aflat singur în fața unei lumi de obiecte, închisă pentru el într-o "raționalitate" fără rost, sau cu un rost limitat numai la viața exclusiv pământească, fără o prelungire în eternitate; s-a aflat în afara relației cu Persoana supremă, Care dă sens rațiunilor lucrurilor și sens și viață persoanelor umane create de Ea, și o noutate continuă; s-a văzut în fața unei lumi supuse unor procese de repetiție uniformă a facerii și

desfacerii continue a unităților sale, ceea ce pentru persoanele umane individuale înseamnă moarte. Rațiunea rămasă în ființa umană și raționalitatea rămasă în lucruri, nemai-având în ele transparența Logosului dumnezeiesc, omul n-a mai avut în ele un ajutor împotriva pornirilor iraționale și a patimilor născute din ele. Obiectiv însă Logosul dumnezeiesc personal continuă să-și manifeste prezența prin rațiunea omului și prin rațiunile lucrurilor. De aceea o seamă din filosofii antichității au ajuns la ideea unui unic dumnezeu, iar stoicii, și la ideea prezenței lui în lume prin "rațiunile seminale" și la o morală serioasă bazată pe rațiune. Biserica din Răsărit îi va cinsti pe aceștia mai târziu ca pe niște profeți din afară și-i va picta pe pereții exteriori ai unor mănăstiri și biserici. Și mulți dintre păgâni împlineau prin fire legea lui Dumnezeu, întrucât o aveau înscrisă în inimile lor (Rom. 2, 14) ca lege naturală, mergând pe linia realizării adevăratei lor umanități.

Dar cei mai mulți dintre oameni, netrăgând din existența rațiunii lor și a rațiunilor din lume deducția logică a unei persoane care le gândește ca cea dintâi și le-a creat, au căzut în tot felul de închipuiri deșarte și de patimi de ocară, atrăgându-și o osândă cu atât mai mare, cu cât nu se putea justifica cu lipsa unor semne ale prezenței lui Dumnezeu în ei și în lume. Sfântul Apostol Pavel a putut spune cu drept cuvânt: "Iar mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer peste toată păgânătatea și peste toată nelegiuirea oamenilor care țin adevărul în robia nedreptății. Fiindcă ceea ce se poate ști despre Dumnezeu, vădit este în inimile lor și Dumnezeu este Cel ce le-a vădit. Într-adevăr cele nevăzute ale lui Dumnezeu, veșnica Lui putere și Dumnezeire, se văd prin cugetare de la începutul lumii în fapăturile Lui, ca să fie ei fără cuvânt de apărare. De vreme ce, cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu, nici nu s-au închinat Lui, ci s-au rătăcit în închipuirile lor, și inima lor cea neînțelegătoare s-a întunecat... De aceea

Dumnezeu i-a dat pe ei necurăției, după pofta inimilor lor" (Rom. 1, 18-24). Continuarea obiectivă a prezenței Cuvântului dumnezeiesc în lume, dar și întunericul care cuprinsese subiectiv inimile ființelor umane sunt afirmate și de Sfântul Evanghelist Ioan în cuvintele: "Și lumina luminează întru întuneric, și întunericul nu a cuprins-o" (In. 1,5).

Dar chiar obiectiv legătura Logosului, ca persoană, cu rațiunea umană și cu rațiunile lucrurilor nu a mai rămas tot așa de strânsă ca la început, datorită faptului că rațiunea umană a slăbit legătura sa cu Logosul personal suprem. Această slăbire a legăturii Logosului și a puterii Lui cu rațiunile lucrurilor și ale trupului omenesc a dus la o slăbire a unității compuse a acestor rațiuni și deci la coruptibilitatea lucrurilor și a trupurilor și la descompunerea acestora (Rom. 8, 21-24).

2. "Hristologia transcendentă"

Prezența aceasta a Logosului divin în lume chiar în gradul slăbit de după cădere ar putea forma o bază mai largă a ceea ce numește teologul catolic Karl Rahner o "hristologie transcendentă", adică o trebuință după Hristos înscrisă în constituția spirituală a omului. Elementele în care vede el această "hristologie transcendentă" pot fi socotite ca forma specială a prezenței Logosului în spiritul uman și ca atare ele pot fi încadrate în prezența generală a Lui în lume, care a fost schițată în cele spuse de noi mai înainte. Vom enumera aceste elemente care fac parte din rațiunea însăși ca chip al Logosului. Menționăm mai întâi că Rahner însuși vede împlinindu-se această "hristologie transcendentă" sau a așteptării, în corespondența dintre persoana și opera lui Hristos cel istoric și o "teologie a conștiinței", adică o "hristologie ontică", înscrisă în existență, o "hristologie ontologică", în care hristologia testată istoric și pro-

povăduită se acordă cu raționalitatea, sau cu trebuința de sens a ființei umane.

a) Primul element al acestei "hristologii transcendente" a Logosului îl vede Rahner în nevoia omului de iubirea absolută. Ea răspunde poruncii lui Hristos de a vedea în aproapele pe El Însuși (Matei 25). Potrivit acestei porunci, "o iubire absolută, care se îndreaptă radical și fără rezervă spre un om, afirmă implicit prin credință și prin iubire pe Hristos. Și acest lucru e adevărat. Căci omul simplu, finit și lipsit de fermitate, nu poate justifica într-un sens deplin numai prin sine și pentru sine iubirea absolută ce i se oferă, în care o persoană se angajează pe sine însăși și are curajul să se dăruiască total altuia; pentru sine însuși celălalt ar putea fi iubit numai cu rezervă, cu o iubire în care cel ce iubește se rezervă pentru sine însuși, sau are curajul să se dăruiască în mod absolut unei realități poate goale de sens... Iubirea însă vrea o unitate a iubirii de Dumnezeu și de aproapele, în care iubirea de aproapele este în același timp iubire de Dumnezeu și de-abia prin aceasta e absolută. Prin aceasta ea caută însă pe Dumnezeu-Omul, adică pe Acela care poate fi iubit ca om cu absolutul iubirii lui Dumnezeu".

b) Al doilea element al acestei hristologii virtuale în om, îl vede Rahner în înțelegerea morții într-un sens pe care-l vede împlinit în moartea lui Iisus. "Moartea este o faptă în care se împlinește toată viața, în care omul ca ființă liberă dispune de sine ca întreg, dar așa că această dispunere este acceptarea unei dispunerii absolute de ființa sa în neputința sa radicală, care apare suportată și e suportată în moarte. Dar dacă această acceptare liberă, deschisă neputinței radicale, prin care ființa ce dispune de sine acceptă să se dispună de ea, nu înseamnă acceptarea unei absurdități, care în acest caz ar putea fi refuzată "pe drept" printr-un protest, această acceptare implică în om - care nu

afirmă idei și norme abstracte, ci realitatea ca temei al existenței sale istorice - așteptarea sau afirmarea, prin preșimțire, a morții în care e împăcată dialectica faptei și a suferinței neputincioase în moarte". Această împăcare e realizată în Hristos, iar prin El, și pentru noi.

c) Al treilea element e speranța în viitor. Omul speră, plănuiește, dar în același timp este expus neprevăzutului viitor. "Înaintarea sa în viitor este o străduință continuă de a micșora înstrăinările sale interioare și distanța între ceea ce este și ceea ce vrea și trebuie să fie. Trebuie să ne mulțumim deci sau numai cu concilierea (individuală sau colectivă) cu un țel veșnic depărtat, totdeauna asimptotic urmărit, care se mișcă numai la distanță, sau acest țel absolut e un țel cu puțință de atins, fără ca, o dată atins, să suprimă finitul și să-l facă să dispară în absolutul lui Dumnezeu. Omul care speră în mod real trebuie să spere că acestor întrebări trebuie să li se răspundă în înțelesul al doilea al alternativei, prin realitatea istorică". Hristos dă acest răspuns pozitiv amintitei speranțe a omului².

Sfinții Părinți au formulat această așteptare inconștientă și această împlinire a omului în Hristos în mod mai simplu, declarând că acesta a fost făcut pentru Hristos, sau că chipul dumnezeiesc al omului se desăvârșește în Hristos.

3. Prezența și lucrarea Cuvântului lui Dumnezeu în Vechiul Testament

Pentru a nu lăsa pe oameni în această așteptare ne-realizată, Cuvântul lui Dumnezeu Și-a făcut prin Revelația Vechiului Testament mai simțite prezența și acțiunea Lui personale în relație cu oamenii, pregătindu-i totodată prin

2. K. Rahner, "Grundlinien einer systematischen Christologie", în vol. Karl Rahner, Wilhelm Thüsing, *Christologie systematisch und exegetisch dargestellt*, Herder, 1972, p. 62-63.

ea pentru viitoarea Lui prezență personală deplin clară și apropiată în Iisus Hristos - Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu, Cel întrupat. Astfel, prezența Cuvântului dumnezeiesc prin rațiunile sau cuvintele lucrurilor, și cea prin cuvintele și faptele directe ale Vechiului Testament și venirea Lui în trup se înșiră pe o linie progresivă, fiecare din cele anterioare pregătind-o pe cea ulterioară și fiecare din cele ulterioare făcând mai vădite pe cele anterioare.

Dumnezeu-Cuvântul Și-a făcut prezența și acțiunea mai clare și mai eficiente în Vechiul Testament prin cuvinte directe șoptite în inimile proorocilor și prin fapte care se distingeau în chip mai vădit ca fapte ale Sale decât evenimentele și împrejurările naturale, care puteau fi interpretate ca înfăptuindu-se fără un Dumnezeu personal. Patriarhii și proorocii trăiesc, în cuvintele ce li se comunică și în faptele săvârșite cu ei și cu poporul Israel, prezența directă a persoanei Cuvântului, deși aceasta încă nu intra ca persoană în comunitatea persoanelor umane. Ei stau față în față cu Persoana care le adresează cuvintele și le anunță faptele Sale. Intră într-o relație directă cu El ca persoană, dar încă nu ca persoană întrupată, coborâtă ontologic în rândul oamenilor. Persoana Cuvântului rămâne încă deasupra oamenilor, deși Își face puternic simțită calitatea de persoană și interesul pe care-l are pentru persoanele umane și relația Sa cu ele. De aceea cuvintele Lui sunt puternice și au căldura comunicării personale și forța de a opri pe oameni de la cele contrare voii Lui și de a-i sprijini în împlinirea voii Lui, forță care susține în același timp rațiunea lor, fiind ea însăși rațională. Sfântul Maxim Mărturisitorul găsește între prezența Logosului, prin lucrurile și prin rațiunea umană, și prezența Lui în Vechiul Testament o identitate de fond³. Cuvintele și faptele personale mai cla-

3. *Ambigua*, P.G. 91, col. 1280-1281; 1289; 1305-1321; 1129; 1149-1151 etc.